

# De eerste gazettiers en hun kranten in de Spaanse Nederlanden

door

Prof. Dr. Theo LUYKX

Onder de produkten van de drukkunst, sedert het midden van de 15e eeuw op de markt gebracht, kunnen het boek en het vlugschrift op een merklijk oudere geschiedenis bogen dan de gedrukte krant. Na de uitvinding van de boekdrukkunst duurde het inderdaad nog nagenoeg 150 jaar vooraleer het eerste drukwerk verscheen, dat de naam van „krant” verdient. De uitvinding van de boekdrukkunst brengt ons immers terug tot in de Boergondische tijd, terwijl de eerste kranten in de Zuidelijke Nederlanden slechts opdoken tijdens de Spaanse overheersing, inzonderheid tijdens het bewind van de aartshertogen Albrecht en Isabella.

Voor dit opvallend verschijnsel bestaat ongetwijfeld een verklaring, die in de eerste plaats verband houdt met de wezenskenmerken van de krant. De krant is inderdaad een drukwerk met zeer bijzondere eigenschappen. Naar haar inhoud is zij bij bepaling afgestemd op de actualiteit; in haar verschijnen onderwerpt zij zich aan een vaste periodiciteit; zij bezit een continu karakter, d.w.z. dat elk nummer thuishoort in een ononderbroken reeks van publicaties met dezelfde titel, een doorlopende numerotering, enz.; zij bezit vervolgens het karakter van de „openbaarheid” of de „publiciteit”, d.w.z. dat zij voor iedereen toegankelijk is en niet gemaakt voor een afgesloten groep of privé-personen. Tenslotte kan men, althans van de moderne krant zeggen dat zij naar haar inhoud een universeel karakter bezit, d.w.z. dat zij op encyclopedische wijze alle terreinen van het menselijk denken en handelen wenst te over-schouwen <sup>1</sup>.

De twee onmiddellijke voorlopers van de gedrukte krant waren de geschreven courantbrief en het gedrukte vlugschrift. De geschreven nieuwsverspreiding, waarvan de koopmansbrieven <sup>2</sup> de belang-

(1) Over de eigenschappen van de krant bestaat, inzonderheid langs Duitse zijde, een uitvoerige literatuur. Cf. E. Dovifat: *Zeitungswissenschaft*, Berlijn, 1931; O. Groth: *Die Zeitung. Ein system der Zeitungskunde*, Mannheim-Berlin-Leipzig, 4 dln, 1928-1930; W. Hagemann: *Die Zeitung als Organismus*, Heidelberg, 1950; N. Devolder: *De Ethiek van de Pers*, Leuven, 1952.

(2) Hieronder vooral de zg. „Fuggerzeitungen” - V. Klarwill: *The Fugger Newsletters*, 2 dln, Londen, 1924-1926.

rijkste groep vormen, miste in feite het kenmerk van de openbaarheid, terwijl het vlugschrift wel voldoende publiciteit verwierf, doch accidenteel, naar aanleiding van een bepaalde gebeurtenis verscheen en zich dus niet aan een vaste periodiciteit onderwierp. Vooraleer nu onze uitgevers van vlugschriften de gewichtige beslissing namen om hun lezerspubliek op regelmatige tijdstippen op de hoogte te houden van wat er waaide en draaide, ook als er niets bijzonders gebeurde, verliep er meer dan een eeuw tijd.

De overgang van het vlugschrift naar de krant beschreef dus een lange weg, doch deze verliep zo geleidelijk dat op een bepaald ogenblik de grens tussen beiden moeilijk is te ontwaren. Sedert de 16e eeuw dragen heel wat niet-periodieke „nieuwstijdingen” dezelfde titels als de eerste kranten, nl. „Tydinghe”, „Nyeuwe Tydinghe”, „Varachtige Tydinghe”, „Wonderlijkje Tydinghe” enz.<sup>3</sup>. Anderzijds stelt het probleem van de periodiciteit zelf moeilijkheden: de publikaties met een jaarlijkse, halfjaarlijkse of maandelijksse periodiciteit kunnen opklimmen tot het einde der 16e eeuw<sup>4</sup>. Wij laten hier deze periodische publikaties buiten beschouwing, omdat de eerste werkelijke kranten, althans in onze gewesten, minstens een wekelijkse periodiciteit vertonen. De door de Spaanse Overheid erkende gazettiers publiceerden hun krant wekelijks en zelfs spoedig tweemaal in de week.

Voor het opsporen van de oudste kranten in West-Europa heeft de Zweedse geleerde Folke Dahl ongetwijfeld pionierswerk verricht. Zijn opsporingen zijn o.m. gericht geweest op het belangrijkste krantencentrum Amsterdam en de oudste courantiërs aldaar, Caspar Van Hilten en Broer Janszoon. Ook voor de eerste Antwerpse gazettiers — Abraham Verhoeven, Willem Verdussen en Martin Binnart — heeft hij grote belangstelling gehad. Zijn studies zijn echter hoofdzakelijk bibliothecariswerk, d.w.z. dat hij met een bewonderenswaardige speurzinnigheid de nog bestaande nummers van oude kranten heeft geïnventariseerd en beschreven<sup>5</sup>. Zijn werk moet

(3) R. Van Sint-Jan: *Over oude nieuwstijdingen*. Het Boek, jg. 17, 1928, pp. 102-114. L. Voet: *Abraham Verhoeven en de Antwerpse Pers*. De Gulden Passer, 1953, p.1-37. Zie verder voorbeelden in: *Bibliotheca Belgica. Bibliographie générale des Pays-Bas*, Gent-Den Haag, 1891-1923; M.F. Cambell: *Annales de la typographie néerlandaise au XV<sup>e</sup> siècle*, 5 dln (waarvan 4 in supplement), Den Haag, 1874-1890; W. Nijhoff en M.E. Kronenberg: *Nederlandsche Bibliographie*, 2 dln, Den Haag, 1923-1936.

(4) Wij denken o.m. aan de halfjaarlijkse „*Relatio historica*” of de zg. „*Mesrelationen*” van Michael von Aitzing, verschenen tussen 1583 en 1593 als halfjaarlijkse publicatie en van 1594 tot 1597 als jaarboek. — F. Stieve: *Ueber die ältesten halbjährigen Zeitungen oder Meszrelationen und insbesondere über deren Begründer, Freib. Michael von Aitzing*. Abhandl. der 3 Kl. der kaiserl. Akad. der Wissenschaften, 16, Bd. 1, 1881.

(5) Folke Dahl: *Amsterdam, earliest Newspaper Centre of Western Europe*, Den Haag, 1939; *Dutch Corantos, 1618-1650*, Den Haag, 1946; *A bibliography of En-*

echter aangevuld worden, niet alleen door het verder opsporen van oude krantenummers, maar vooral door het aansnijden van een andere soort historische bronnen, nl. de archiefbronnen. Zo berusten bv. op het Algemeen Rijksarchief te Brussel tal van bundels, die o.m. de teksten van de octrooien van onze gazettiers in de Spaanse tijd bevatten. Het is niet uit de toevallig bewaarde nummers van hun kranten, maar wel uit deze documenten dat men met zekerheid opmaken kan wanneer een bepaalde gazettier met de toestemming van de overheid aan het werk toog en hoe en wanneer zijn octrooi in andere handen overging. Een aaneenhangend relaas van de activiteit van onze eerste gazettiers is maar te schrijven op basis van genoemde twee soorten bronnen: de bewaarde kranten en het documentenmateriaal, dat in onze verschillende archiefdepots nog aanwezig is.

Dit werk houdt ons sedert geruime tijd bezig en het is hier onze bedoeling enkele resultaten van deze opzoekingen samenvattend mede te delen.

### 1. De vier zetelplaatsen van bevoorrechte gazettiers

Bij het ontstaan van de krant in de Spaanse Zuidelijke Nederlanden hebben vier grote steden een belangrijke rol gespeeld. Achtereenvolgens werden Antwerpen, Brugge, Brussel en Gent zetelplaatsen van drukkers, die van de Spaanse overheid een speciaal octrooi ontvingen voor het uitgeven van een krant.

Antwerpen was niet alleen de eerste zetelplaats van een geprivilegieerd gazettier, maar werd de enige stad, waar verschillende kranten tegelijkertijd door houders van krantenoctrooien werden uitgegeven. De drie drukkersfamilies, die gelijktijdig als krantenuitgevers werkzaam zijn geweest, waren de families Verhoeven, Verdussen en Binnart.

Indien aan Abraham Verhoeven nog moeilijk de titel van „eerste gazettier”<sup>6</sup> van Europa kan toegekend worden<sup>7</sup>, dan was hij toch in elk geval de eerste gazettier in de Spaanse Zuidelijke Neder-

*glish corantos and periodical newsbooks, 1620-1642*, Stockholm, 1953; *Nouvelles contributions à l'histoire des premiers journaux d'Anvers*. La Chronique graphique, 5 maart, 1939.

(6) Cfr. A. Goovaerts: *Abraham Verhoeven d'Anvers, le premier gazettier de l'Europe*, Antwerpen, 1880; E. De Bom: *Abraham Verhoeven, de eerste courantiër van Europa?* Tijdschrift voor Boek- en Bibliotheekwezen, jg. I, 1903, p. 27-51.

(7) De eerste kranten met een wekelijkse periodiciteit dateren van 1609 en stammen uit Duitsland. Het betreft de protestantse *Aviso, Relation oder Zeitung*, gedrukt te Wolfenbüttel, en de katholieke *Relation* uit de Rijnstreek. Beiden werden in fac-similedruk heruitgegeven. - Walter Schoene: I. *Der Aviso des Jahres 1609*, Leipzig, 1939; II. *Die Relation des Jahres 1609*, Leipzig, 1940.

landen. Ook al weigert men in zijn talrijke publikaties tussen 1605 en 1629 — die hij dikwijls „*Nieuwe Tydinghen*” noemt — al de wezenskenmerken te onderscheiden van een echte krant, dan staat het toch vast dat zijn „*Wekelycke Tydinghe*”, die hij tussen 27 juni 1629 en 18 juni 1631 publiceerde<sup>8</sup>, het eerste periodiek druksel is, dat in de Spaanse Nederlanden onomstootbaar de naam van krant verdient.

Toen op 18 juni 1631 het laatste gekende nummer van zijn „*Wekelijcke Tijdinghe*” verscheen, stelde Abraham Verhoeven daarom geen einde aan zijn publicistische arbeid. De Zweedse pershistoricus Folke Dahl kon inderdaad de hand leggen op een serie nieuwsblaadjes, die nu bewaard worden in de Koninklijke Bibliotheek te Stockholm. De elf bewaarde kranten in klein in-folioformaat (van slechts 2 pagina's) heten alle „*Courante*”, maar vijf dragen als volledige titel „*Courante uyt Duytschlandt, etc.*”, vier „*Courante uyt Nederlandt, etc.*”, één „*Courante uyt Franckrijck, etc.*” en één „*Courante uyt Polen, etc.*”. Zij werden, evenals de „*Wekelijcke Tijdinghe*”, gedrukt te Antwerpen bij Abraham Verhoeven „in de gulde handt, op de Lombaerde Veste”<sup>9</sup>. Deze elf bewaarde nieuwsblaadjes werden gedrukt tussen 10 maart 1632 en 6 september 1632.

De tweede Antwerpse geprivilegieerde gazettier was Willem Verdussen, die zijn krantenoctrooi ten laatste in 1635 ontving, dus op een ogenblik dat de familie Verhoeven, inzonderheid de weduwe van Izaak Verhoeven, nog steeds een krant publiceerde<sup>10</sup>. Van de *Extraordinaris Post-tijdinghen* van Willem Verdussen had Folke Dahl 60 nummers teruggevonden, die berusten in de Kon. Bibliotheek te Stockholm en de Bibliothèque Mazarine te Parijs. Onder-tussen konden wij vaststellen dat er op de Stadsbibliotheek van Brugge nog 25 ongekende nummers voorkomen, samengebonden met de 83 nummers van de eerste Brugse krant van Nicolaas Breyghel, waarover wij verder handelen. De 85 nu gekende nummers van de *Extraordinaris Post-tijdinghen* van de familie Verdussen dateren van 8 juni (nr. 14) 1635 tot 23 augustus 1661. Wij weten echter dank zij archiefdocumenten dat de krant ook na 1661 bleef

(8) De verzameling berust op de Kon. Bibliotheek te Brussel in het fonds „Kostbare Werken”.

(9) Folke Dahl: *Nouvelles contributions à l'histoire des premiers journaux d'Anvers*. La Chronique graphique, 5 maart 1939, pp. 4303-4304.

(10) De weduwe van Izaak Verhoeven publiceerde nog op 24 april 1637 een nagenoeg gelijknamige krant: „*Extraordinarisse Posttydinghe des Jaers 1637, ghedruckt den 24 April*”. Op de tweede bladzijde onderaan staat duidelijk gedrukt: „'t Antwerpen bij de weduwe van Isaac Verhoeven op de Lombaerde Veste inde Gulde Sonne” — Dit nummer wordt bewaard op de Stadsbibliotheek te Brugge, samengebonden met de 83 nummers van de *Nieuwe Tydinghen uyt verscheyde ghewesten* van Nicolaas Breyghel.

verschijnen. Uit een bewaard schrijven van de Antwerpse stadsmagistraat van 29 maart 1672<sup>11</sup> vernemen wij dat Pieter Verdussen op dat ogenblik octrooihouder was van de krant, terwijl uit een gerechtelijk onderzoek van april 1689 blijkt dat de krant van Verdussen op dat ogenblik ook te Brussel aan de man werd gebracht<sup>12</sup>. De krant bleef tot 4 februari 1695 toebehoren aan de familie Verdussen; toen werd zij door Jacob Verdussen verkocht aan de Antwerpse drukker Hendrik Aertsen<sup>13</sup>. Op dat ogenblik had de krant reeds een andere titel aangenomen. Sedert 1691<sup>14</sup> heette zij *Antwerpsche Dijnstdaeghsche Post-tydinghe* en *Antwerpsche Vrijdaeghsche Post-tydinghe*, naar gelang zij 's dinsdags of 's vrijdags van de pers kwam. Onder deze titel is zij blijven voortleven tot tijdens het Oostenrijks regime<sup>15</sup>.

Met Martin Binnart dook te Antwerpen de derde gazettier op, die naast de families Verhoeven en Verdussen „met gratie ende privilegie” van de overheid een krant uitgaf en wel in de twee landstalen; naast *Den Ordinarissen Postiljoen* publiceerde hij tevens *Le Postillon Ordinaire*. Op basis van de hem bekende nummers kon Folke Dahl concluderen dat de kranten van Binnart op zijn minst tussen 1639 en 1646 te Antwerpen verschenen<sup>16</sup>. Uit de bewaarde archiefbronnen kan echter duidelijk worden opgemaakt dat Binnart zijn octrooi ontving op 22 november 1635<sup>17</sup>; anderzijds bevat de bovengenoemde bundel oude kranten op de stadsbibliotheek te Brugge een nummer van 21 april 1637, terwijl het oudste tot nogtoe gekende nummer op de Bibliothèque Mazarine te Parijs slechts dateert van 19 augustus 1639. Ook staat vast dat de kranten van Martin Binnart nog lang na 1646 bleven verschijnen, ook al ontbreekt het ons na deze datum aan bewaarde nummers. Hijzelf moet in de aanvang van 1658 overleden zijn, doch op 8 maart 1658 ontvingen zijn weduwe en zijn kinderen van de Spaanse overheid de toelating om de krant verder te zetten en dit octrooi werd in

(11) Brussel, Algemeen Rijksarchief, Conseil privé espagnol, doos 1279.

(12) Brussel, Algemeen Rijksarchief, Conseil d'Etat, bundel 1846.

(13) Cfr. F.J. Van den Branden: *Ontstaan van het Nieuwsblad te Antwerpen. Abraham Verhoeven. Zijn leven (1575-1652)*, Antwerpen, 1902, p. 38.

(14) F.J. Van den Branden (*o.c.*, p. 38-39) zegt dat deze naamverandering werd aangebracht door Hendrik Aertsen in 1695. De krant droeg echter deze titel reeds in 1691, zoals blijkt uit het nummer van 28 augustus 1691 (nr. 68 van dat jaar), bewaard op het Stadsarchief te Antwerpen.

(15) Op 3 januari 1719 nam de krant de titel van *Gazette van Antwerpen*, waarvan de jaargangen (1719-1804) bewaard bleven op het Stadsarchief te Antwerpen.

(16) Folke Dahl: *Nouvelles contributions*, p. 4310.

(17) Martin Binnart geeft deze datum zelf op in zijn schrijven aan de Spaanse koning in de aanvang van 1648 - Brussel, Alg. Rijksarchief, Conseil privé espagnol, doos 1280.

1668 andermaal voor 10 jaar verlengd<sup>18</sup>.

Na Antwerpen werd Brugge de tweede zetelplaats van een door de Spaanse Overheid geprivilegieerde gazettier in de persoon van Nicolaas Breyghel. Als drukker was hij in 1624 van Antwerpen naar Brugge verhuisd<sup>19</sup> en had in de Scheldestad zonder twijfel kennis gemaakt met de *Nieuwe Tydinghen* van Abraham Verhoeven. Het is dan ook niet te verwonderen dat hij zijn krant te Brugge de titel schonk van *Nieuwe Tydinghen uyt verscheyde ghesteden*<sup>20</sup>. Van zijn krant bleven op de Stadsbibliotheek 83 nummers bewaard, gaande van 24 maart (nr. 12) 1637 tot 24 januari (nr. 4) 1645. Men heeft herhaaldelijk beweerd dat de Zwinstad na het verdwijnen van Breyghel geen gazettiers meer zou hebben gehad. De onjuistheid van deze stelling werd nog onlangs door de Brugse stadsarchivaris A. Schouteet<sup>21</sup> op overtuigende wijze bewezen en wijzelf hebben kunnen uitmaken op grond van archiefdocumenten dat de Brugse gazettiers tijdens de Spaanse overheersing ten minste tot in 1678 aan het werk bleven<sup>22</sup>.

Op het eerste gezicht baart het verwondering dat Brussel, de hoofdplaats van de Spaanse Nederlanden, slechts na Antwerpen en ook na Brugge de zetelplaats werd van een geprivilegieerd gazettier. De eerste gazettier, waarvan wij het octrooi kennen, was inderdaad Pierre Hugonet, die slechts sedert 1649 optrad met de krant *Le Courrier véritable des Pays-Bas*, waarvan het eerste nummer op 28 augustus 1649 van de pers kwam<sup>23</sup>. Wel staat het vast dat te Brussel reeds voordien periodieke publikaties verschenen, zoals „*Recite Véritable*”, gedrukt bij Jan Mommaert<sup>24</sup>. Het lijkt ons echter niet verantwoord deze nieuwstijding handelend over één bijzondere gebeurtenis, als de eerste Brusselse krant voor te stellen. Een speciaal probleem blijft de zg. *Brusselsche Gazette*, waarmede

(18) Dit blijkt uit een schrijven van het Antwerps magistraat van 29 maart 1672. Ibidem, doos 1279.

(19) A. Visart de Bocarmé, *Recherches sur les imprimeurs brugeois*, Brugge, 1928, p. 38.

(20) Deze titel doet tevens denken aan de titel van de krant van de Hollandse courantier Broer Janszoon „*Tydinghen uyt verscheyde Quartieren*”.

(21) A. Schouteet: *Nieuwsbladen te Brugge in de 17e eeuw*. Hand. Société d'Emulation te Brugge, dl. XCIX, 1962, p. 83-90.

(22) Th. Luykx: *Brugse kranten en gazettiers in de Spaanse Nederlanden*. Hand. Société d'Emulation te Brugge (in druk).

(23) De volledige en gebonden eerste jaargang van „*Le Courrier véritable*” berust op de Kon. Bibliotheek te Brussel, afdeling „Kostbare Werken”.

(24) De volledige titel luidt: „*September 1626.100 | Recite | Véritable | de l'entreprinse faillie | Que les Hugenois avoient conspiré sur | les limites de flandres y pensant empor | ter Kildaecht, mais ont esté contrains de | se retirer avecq leur bateaux | Faict le 29. d'Aougt, 1626*”. Op de voorpagina wordt een voorstelling van deze mislukte aanval afgebeeld en hieronder staat gedrukt: „*A Bruxelles, chez Jean Mommaert*”. Dergelijke „nieumaren” werden door Abraham Verhoeven met tientallen verspreid.

Nicolaas Breyghel sedert 1637 zijn Brugse krant telkens afsluit. Het is nl. niet duidelijk of het hier een Brusselse correspondent van Breyghel betreft ofwel een Vlaamse Brusselse krant, die door Breyghel telkens wordt geëxcerpeerd.

De eerste goedgekende en volledig bewaarde Brusselse krant „*Le Courrier véritable des Pays-Bas*”, die op 14 mei 1650 haar titel wijzigde in „*Relations véritables*”, werd bij herhaling toegeschreven aan de Brusselse drukker Jan Mommaert II<sup>25</sup>. De 7 eerste nummers werden inderdaad bij hem gedrukt, doch de octrooihouder van deze krant was zonder enige twijfel Pierre Hugonet, advocaat bij het Parlement van Dôle in Boergondië<sup>26</sup>. Evenals de meeste andere gazettiers in de Spaanse Nederlanden maakte Hugonet slechte zaken met zijn krant. Om uit zijn financiële moeilijkheden te geraken verzocht hij o.m. de Spaanse Koning in 1655 hem een exclusief octrooi te verlenen, dat hem het recht zou geven om als enige gazettier in geheel de Spaanse Nederlanden te fungeren. Hierin slaagde hij. Zijn tweede octrooi van 20 november 1655<sup>27</sup> schonk hem, althans op papier, deze monopoliepositie; wat vanzelfsprekend aanleiding gaf tot een conflict met de gazettiers uit de andere steden, die niet werkloos wilden vallen. Op dit conflict, dat zijn hoogtepunt bereikte onder de opvolger van Hugonet, de Brusselse geneesheer-gazettier Adriaan Foppens, komen wij later nog terug.

Als zetelplaats van een geprivilegieerd gazettier kwam Gent pas op de vierde plaats, na Antwerpen, Brugge en Brussel. Dit belet niet dat de „*Ghendtsche Post-tydinghe*”, die de Gentse drukker Maximiliaan Graet wellicht sedert 1 januari 1667 van de pers liet komen<sup>28</sup>, het langste bestaan zal kennen. Tot in 1940, datum van haar verdwijnen, ging de „*Gazette van Gent*”, de rechtstreekse opvolgster van de *Ghendtsche Post-tydinghe*, door voor de oudste nog bestaande krant ter wereld<sup>29</sup>. Uit het rekwist van de Gentse drukker Maximiliaan Graet van 17 augustus 1666 om van de over-

(25) Bv. A. Warzée (*Essai historique et critique sur les Journaux belges*, Gent-Brussel, 1845, p. 12); V. Brants (*Le régime légal des journaux dans les anciens Pays-Bas belges*. Revue Générale, 1915, p. 46-48); L. Galesloot (*Mémoires secrets d'Adrien Foppens sur le gouvernement et les affaires des Pays-Bas pendant les années 1680-1682*. Bull. Com. Roy. Histoire, 4e série, t. IV, 1877, p. 371, nota 2); M. Cordemans (*Het oudst-bewaard nieuwsblad te Brussel*. Eigen Schoon en De Brabander, XVII, nr. 7, 1935, p. 247 vlg.).

(26) Zijn eerste octrooi dateert van 12 oktober 1649 en was geldig voor 9 jaar. Brussel, Algemeen Rijksarchief, Conseil privé espagnol, doos 1279.

(27) Ibidem, doos 1280.

(28) Het eerst bewaard nummer is nr. 69 van 8 september 1667. - Gent, Universiteitsbibliotheek.

(29) Na het verdwijnen van de *Gazette van Gent* bij het uitbreken van W.O. II, is waarschijnlijk de *Worcester Journal*, gesticht in 1690, de ouderdomsdeken van de pers.

heid de toelating te bekomen een krant uit te geven<sup>30</sup> alsmede uit de hierbij aansluitende gunstige adviezen van de Raad van Vlaanderen en van de Gentse schepenen van de Keure blijkt dat de weduwe Kerckhove en ook andere drukkers reeds vóór 1666 te Gent „*wekelicke relaesen ofte gasetten van nieuwe tydinghen*” hadden laten verschijnen. Er moet dus reeds vóór het optreden van Graet een periodiek druksel te Gent hebben bestaan, doch van een door de Spaanse overheid erkende gazettier vóór hem wordt nergens gerept. Het octrooi van Graet dateert van 17 november 1666<sup>31</sup> en wij mogen aanvaarden dat hij zijn *Gendtsche Post-tydinghe* sedert 1 januari 1667 regelmatig op de markt bracht<sup>32</sup>. Hij overleed in 1676, doch het octrooi van zijn krant bleef gedurende heel de Spaanse tijd aan zijn familie toebehoren.

## 2. De Brusselse gazettier contra al de overigen

Dat de gazettiers van de verschillende steden zo herhaaldelijk onderling of tegen drukkers in hun eigen stad van leer trokken, hield verband met het feit dat zij de hun bij octrooi geschonken monopoliepositie binnen hun stad of gewest verdedigden.

Sedert 20 november 1655 bestond er echter in de Spaanse Nederlanden een onmogelijke toestand. De Brusselse gazettier Pierre Hugonet ontving op die datum van de Spaanse overheid het exclusief octrooi om als enige gazettier voor heel de Zuidelijke Nederlanden te fungeren en dit zowel wat betreft de franstalige als de Vlaamse kranten<sup>33</sup>.

De strikte toepassing van dit exclusief octrooi moest dus een einde stellen aan de werkzaamheden van alle andere gazettiers: te Antwerpen, Brugge en Gent. Zowel Pierre Hugonet als zijn opvolger Adriaan Foppens wilden dit gedaan krijgen, doch het spreekt vanzelf dat de gazettiers uit de andere grote provinciesteden zich niet weerloos hebben laten doen. In deze strijd tegen de Brusselse gazettier ontvingen zij trouwens de kordate steun van hun respectievelijke stadsbesturen.

(30) F. Vander Haeghen: *Bibliographie Gantoise* (6 dln, Gent, 1861-1865), dl. VI, p. 108-109.

(31) Deze datum staat o.m. vermeld in een advies van de Raad van State van 15 september 1672. - Brussel, Algemeen Rijksarchief, Conseil d'Etat, bundel 1846.

(32) Het eerste bewaarde nummer dateert slechts van 8 september 1667 en heeft het volgnummer 69 (Gent, Universiteitsbibliotheek).

(33) „*octroyons... qu'il puisse et pourra luy seul à l'exclusion de tous autres, en toutes nos Provinces de pardeça, faire toutes les Relations de tout ce qui se passe et passera en ces pays et ailleurs, tant aux affaires de la guerre qu'autres, en langue Flamand, François et autres...*” - Brussel, Alg. Rijksarchief, Conseil privé espagnol, doos 1280.



Over de pogingen van Pierre Hugonet om met de steun van de centrale overheid de andere gazettiers het zwijgen op te leggen, zijn wij tot nogtoe onvolledig ingelicht. Wij kennen alleen een verslag van een beraadslaging van de Raad van Brabant, dd. 7 augustus 1656<sup>34</sup>, waaruit blijkt dat Pierre Hugonet het offensief tegen de andere gazettiers had ingezet. Op 31 mei 1656 had hij zich gericht tot de Spaanse gouverneur-generaal opdat de overheid een einde zou stellen aan de krant van Hieronymus Verdussen uit Antwerpen, waarvan Hugonet te Brussel blijkbaar de meeste concurrentie ondervond. De Raad van Brabant nam blijkbaar de verdediging op van Verdussen en zijn krant werd dan ook niet geschorst.

Na het overlijden van Pierre Hugonet ontving Adriaan Foppens op 25 juni 1667<sup>35</sup> het octrooi voor de „*Relations véritables*” en kreeg eveneens het exclusief monopolie om als enige gazettier in de Spaanse Nederlanden op te treden. Van de pogingen van de ondernemende gazettier Adriaan Foppens om de overige gazettiers in de Spaanse Nederlanden overboord te zetten, zijn wij heel wat beter ingelicht dan voor zijn voorganger. Om zijn doel te bereiken, ging hij in alles zeer voorzichtig te werk, wellicht omdat hij zich spiegelde aan de mislukking van Pierre Hugonet.

Einde 1671-begin 1672 richtte een zekere Zéleux — misschien was het Foppens zelf of ten minste iemand die in overleg met hem handelde — een rekwes tot de Spaanse koning. Hierin drukte hij zijn verwondering uit dat er andere gazettiers buiten Brussel aan het werk bleven, ofschoon Adriaan Foppens over *patentes absolues* beschikte. Het bestaan van andere gazettiers te Antwerpen, Gent en Brugge, zo zegt hij verder, leidt tot : *plusieurs contradictions, scandales et autres inconveniens très pernicious au service de Sa Majesté et du bien public*<sup>36</sup>.

Als gevolg van dit rekwes liet de overheid een onderzoek instellen te Antwerpen, Brugge en Gent<sup>37</sup> en na vele wederwaardigheden adviseerde de Raad van State op 15 september 1672 dat het inderdaad verkeerd was van nog andere gazettiers buiten Brussel aan het werk te laten. Adriaan Foppens zou als enige gazettier voor geheel de Spaanse Nederlanden moeten optreden, op voorwaarde echter dat hij ook zou uitgeven : „*des gazettes en flameng, pour la satisfaction de ceux qui ne scavent pas la langue françois-*

(34) Brussel, Algemeen Rijksarchief, Conseil de Brabant, Register A 271, f° 79°-80.

(35) Brussel, Algemeen Rijksarchief, Conseil d'Etat, bundel 1844.

(36) Zeleux had zijn rekwes in drievoud opgesteld : het eerste was gericht tegen de gazettiers van Antwerpen, het tweede tegen die van Gent en het derde tegen die van Brugge. - Brussel, Algemeen Rijksarchief, Conseil privé espagnol, doos 1279 en Conseil d'Etat, bundel 1846.

(37) De documenten in verband met dit onderzoek berusten op het Algemeen Rijksarchief, Conseil d'Etat, bundel 1846 en Conseil privé espagnol, doos 1279.

se"<sup>38</sup>. Ingevolge dit advies gaf de Spaanse gouverneur-generaal Juan-Domingo de Zuñiga y Fonseca op 19 september 1672 opdracht aan de Spaanse Geheime Raad er voor te zorgen dat Foppens als enige gazettier aan het werk zou blijven, weshalve de kranten buiten Brussel dienden te worden opgeheven<sup>39</sup>.

Foppens scheen dus zijn slag te hebben thuisgehaald, doch tegen alle verwachting in werd de beslissing van de gouverneur-generaal nooit uitgevoerd. Blijkbaar hebben niet alleen de Raden van Brabant en Vlaanderen, maar vooral ook de stadsbesturen van Antwerpen, Gent en Brugge hun beschermende hand gehouden boven de bedreigde hoofden van hun gazettiers. Wegens het uitblijven van enige beslissing verliest Adriaan Foppens er zijn geduld bij en richt in 1673 een nieuw rekest tot de Spaanse koning<sup>40</sup>, waarbij hij dus zijn Zéleux-anonymaat opgaf. Hierin drukt hij er zijn verwondering over uit dat de gazettiers van Antwerpen, Gent en Brugge maar steeds voortgaan met het publiceren van „des gazettes en flamend” en dit trots „une résolution si authentique de Votre Excellence sur une consulte du Conseil d'Etat”. Opnieuw had, op bevel van de Spaanse centrale overheid, een onderzoek plaats in de drie Vlaamse gazettierssteden, doch de stadsmagistraten namen andermaal hun gazettiers onder hun bescherming en wierpen allerhande proceduremoeilijkheden op om te voorkomen dat dezen door een definitief verbod zouden getroffen worden<sup>41</sup>.

Brussel is er dus nooit in geslaagd om de gazettiers van de andere Vlaamse steden het zwijgen op te leggen. Adriaan Foppens heeft sedert 1676 zijn pogingen gestaakt en zijn opvolger, die evenals hijzelf nog steeds over een theoretisch „exclusief” octrooi beschikten, hebben de gazettiers uit de drie andere steden der Spaanse Nederlanden met rust gelaten.

### 3. Het statuut en de opdracht van de gazettier

De gazettiers van het Ancien-Regime waren geen staatsambtenaren, zoals bv. journalisten in fascistische of communistische landen heden ten dage. De eerste gazettiers leefden echter in een tijd van vorstelijk absolutisme, dat elk optreden van de enkeling in het openbaar leven afhankelijk maakte van een goedkeuring der overheid. Deze goedkeuring werd vastgelegd in patenten en octrooien,

(38) Brussel, Algemeen Rijksarchief, Conseil d'Etat, bundel 1846.

(39) Brussel, Algemeen Rijksarchief, Conseil d'Etat, bundel 1846.

(40) Tekst bij F. Vander Haeghen: *Bibliographie Gantoise*, dl. II, p. 244.

(41) De documenten in verband met dit nieuw onderzoek in de Vlaamse steden berusten op het Algemeen Rijksarchief, Conseil privé espagnol, doos 1280.

die de rechten en de verplichtingen van de octrooihouder nauwkeurig omschreven <sup>42</sup>.

De gazettier kon aanspraak maken op bescherming van zijn monopolie, waarvoor hij trouwens een koopsom had moeten storten in de staatskas, maar anderzijds was hij onderworpen aan een aantal verplichtingen. Als een hoofdverplichting gold: de onderwerping van de krantenkopij aan een preventieve censuur.

Toen de krant in de aanvang van de 17e eeuw haar eerste verschijning deed, waren in de vier steden — Antwerpen, Brugge, Brussel en Gent — reeds boekcensoren aan het werk, die toen overwegend tot de geestelijke stand behoorden. Aanvankelijk werd de censuur van de kranten aan deze reeds fungerende boekcensoren opgedragen, zoals blijkt uit de initialen L(ibrorum) C(ensor), die na de initialen van de censor zelf op de eerste kranten voorkomen.

De krantencensuur vereiste echter meer spoed dan de boekcensuur, zodat de overheid een beroep ging doen op speciale censoren voor de krant. Geleidelijk zien wij op de eerste kranten het initiaal (Librorum) wegvallen, waaruit mag afgeleid worden dat de krantencensuur werd losgemaakt van de boekcensuur. Voor deze krantencensuur bleef de overheid trouwens geen beroep doen op de geestelijkheid, doch zij werd, reeds in de Spaanse tijd, hoofdzakelijk toevertrouwd aan staats- of stadsambtenaren <sup>43</sup>.

De censor had er in de eerste plaats op te letten dat geen berichten aan de publiciteit werden toevertrouwd, die de vorstelijke of staatsbelangen schaden konden. Soms kwam hij, niet steeds door zijn schuld, aan deze opdracht tekort en dan had niet alleen de censor maar ook de gazettier zelf met moeilijkheden vanwege de centrale overheid af te rekenen.

Een mooi voorbeeld hiervan beleven wij in 1681 met de *Ghendtsche Posttydinghe*, waarvoor de weduwe van Maximiliaan Graet toen het octrooi bezat <sup>44</sup>. De krant werd op koninklijk bevel van 12 november 1681 voor onbepaalde tijd geschorst. De aanleiding hiertoe was een correspondentie uit Den Haag van 6 november, die

(42) Th. Luyckx: *De Gazettiers en hun octrooien tijdens het Ancien Régime*. Handel van het XXIVe Vlaams Filologencongres, april 1961, p. 436-447.

(43) Voor de „*Relations véritables*” van Brussel werd op 15 januari 1656 Albert Rubens, secretaris van de Geheime Raad als censor aangesteld (Brussel, Algemeen Rijksarchief, Conseil privé espagnol, doos 1280); voor de „*Ghendtsche Posttydinghe*” fungeerde een raadshere van de Raad van Vlaanderen als censor. Dit blijkt uit een brief van het Gentsche stadsmagistraat van 4 juni 1672 (Ibidem, doos 1279); te Brugge werd ca 1672 de censuur op de kranten verzekerd door Jacob Talbout, vader en zoon, die op dat ogenblik griffiers waren van de stadsthesaurie (A. Schoutet: *o.c.*, p. 90).

(44) De drie documenten betreffende deze schorsing berusten op het Algemeer Rijksarchief te Brussel, Conseil privé espagnol, doos 1280.

in het nummer van 10 november 1681 werd gepubliceerd <sup>45</sup>. Hierin schreef de correspondent dat Engeland zinnens was een troepenmacht naar de Spaanse Nederlanden te verscheppen om de aanspraken van Frankrijk op het Land van Aalst en op andere gebieden van de Spaanse Nederlanden te verijdelen; hij handelde verder over de houding van de Verenigde Provinciën in deze aangelegenheid.

Het Spaans centraal bestuur te Brussel nam aanstoot aan dit artikel, blijkbaar omdat het niet dulden kon dat de krant problemen van internationale politiek aanraakte, waarbij Spanje rechtstreeks was betrokken. De krant werd bijgevolg geschorst, doch het bleek achteraf dat de weduwe Graet, die hiervan het slachtoffer werd, geen schuld droeg aan de feiten.

Op 13 november 1681 deelde de Raad van Vlaanderen aan de Spaanse Geheime Raad te Brussel mede dat hij overging tot de bevolen schorsing, maar legde meteen uit hoe het kwam dat het nummer van 10 november 1681 bij vergissing ongcensureerd had kunnen verschijnen. De kopij van de krant had een tijd op de tafel gelegen van de Raadsheer, die belast was met de censuur. Deze was op dat ogenblik echter in beslag genomen door een bepaalde gerechtszaak en had daardoor de censuur van de krant uit het oog verloren. Na wat verloop van tijd meende echter de griffier dat de censuur was geschied en schonk zonder enige argwaan de kopij weer aan de bediende van de krant, die het handschrift terug was komen afhalen.

In een verzoekschrift aan de Spaanse koning legde weduwe Graet er de nadruk op dat haar persoonlijk geen schuld trof, omdat zij wel degelijk het handschrift van de krant aan de censuur had onderworpen. Zij vroeg begrip voor haar toestand, want de schorsing van de krant leidde tot haar ondergang en die van haar zes kinderen <sup>46</sup>.

Op 3 december 1681 — dus na een schorsing van 20 dagen — kwam uit Brussel het bericht dat de Raad van Vlaanderen opnieuw de toelating mocht geven tot herverschijnen van de *Ghendtsche Posttydinghe*. De Raad had er de weduwe Graet echter op te wijzen dat niet alleen de correspondentie uit Den Haag, maar ook deze uit Keulen, eveneens verschenen in het nummer van 10 november, niet door de beugel kon. De Raadsheer, die met de censuur was belast, zou er voortaan streng op moeten letten dat er in de krant

(45) Dit nummer zelf is in het genoemd dossier aanwezig. Het aangevochten artikel werd gepubliceerd op pag. 3-4.

(46) „*n'ayant aultre chose au monde pour gagner sa vie... elle se trouve obligée à se jeter aux pieds de votre Majesté, avecq six pauvres créatures*”.

niets meer zou gepubliceerd worden, wat niet mocht geweten zijn <sup>47</sup>.

Uit de verplichtingen die de gazettier op zich nam, blijkt dus de overwegend negatieve houding, die de overheid tegenover haar gazettiers aan de dag legde. Het zwaartepunt lag op wat zij „niet” mochten doen. De houding van de vorst uit het Ancien Regime ten overstaan van de krant was inderdaad totaal verschillend van deze van de Verlichte Despoot uit de late 18e eeuw of van de totalitaire regimes uit onze eeuw. Zij zagen in de krant geen politiek propaganda-middel ten voordele van het binnenlands regime. Tot bij de opkomst van de Nieuwe Denkbeelden werden immers de grondvesten van de staat, die berustte op het vorstelijk absolutisme en de positie der bevoorrechte standen, praktisch door niemand aangevochten. De vorst maakte zijn gazettiers dus geen moeilijkheden van het ogenblik af dat zij de vorstelijke belangen, hoofdzakelijk met betrekking tot de internationale verhoudingen, geen schade aanbrachten <sup>48</sup>.

Dit neemt echter niet weg dat de gazettiers zelf gewoonlijk wedijverden om de vorst, aan wie zij hun octrooi dankten, zo aangenaam mogelijk te zijn. De krant, evenals haar onmiddellijke voorloper het vlugschrift, behandelde slechts „overwinningen” van de vorst en zweeg over zijn nederlagen. Reeds Abraham Verhoeven mocht, volgens zijn octrooi van 1620, *Nieuwe Tydinghen* brengen over „*Victorien, Belegeringhen ende Innemen van Steden*”, die door Albrecht en Isabella zouden gepleegd worden <sup>49</sup>.

Deze beperking stelde de gazettier soms voor moeilijkheden, inzonderheid in perioden dat de vorst niets dan nederlagen opliep. In een brief aan de Spaanse koning van 1648 schrijft de Antwerpse gazettier Martin Binnart dat hij na het sluiten van de Vrede (van Munster) wel recht heeft op vergoeding vanwege de overheid; zijn octrooi betrof immers uitsluitend de mededeling van „*des prises, assiègements et capitulations des villes, forts et places*” en hierover had hij de laatste jaren niet veel kunnen vertellen, omdat het lot

(47) „*que rien de soit inseré en icelles gazettes que ce qui peut convenablement estre sceu et publié*”.

(48) Als de gezusters Johanna en Theresia Graet in oktober 1712, tijdens het Anglo-Bataafs Bewind, last krijgen met de bezettende Engelse mogendheid, laten zij tot hun verdediging gelden dat zij toch geen schade hadden berokkend aan de wettige vorst. Zij onderstrepen dat „*in het ghereclameerde article van de questieuse Gazette niet het alder minste te bevinden en is, hetgone binderen ofte contrarieren soude den staet, dienst ofte interest van Sijne Keyserlijcke Majesteit, wettighen souvereynen heere deser Nederlanden*”. Gent, Rijksarchief, Raad van Vlaanderen, Processen, 4e reeks, nrs. 9660-9661.

(49) Tekst van dit octrooi in de nieuwstijding van Abraham Verhoeven van 18 september 1620, getiteld „*Cort Verbael hoe dat sijn Excellencie den Marquis Spinola met den Leggher in Pfaltz-Graven Landt ghetrocken is*”. (pag. 8) - Antwerpen, Plantijnmuseum.

de wapens van de Spaanse koning de laatste jaren niet gunstig was geweest en bijgevolg niemand gazetten wilde kopen <sup>50</sup>.

De Brusselse gazettier, die steeds het meest in het gevele van de centrale overheid wenste te staan, heeft van meetafaan de dienende functie van zijn krant willen onderstrepen. Uit het eerste octrooi van Pierre Hugonet, dd. 12 oktober 1649, blijkt reeds dat hij bij zijn aanvraag er de nadruk had op gelegd hoe zijn krant ten goede zou komen aan de reputatie van de Spaanse wapens <sup>51</sup>. Bij de hernieuwing van zijn octrooi op 20 november 1655 wordt dit argument herhaald en tevens onderstreept dat hij zijn kranten uitgaf „*pour les opposer aux escrits injurieux des François*” <sup>52</sup>. Met deze zg. beledigende Franse kranten was zonder twijfel „*La Gazette*” van Renaudot bedoeld, die de wapenfeiten van zijn vorst, Spanje's tegenstander, ophemelde.

Tijdens het proces, dat de Spaanse overheid in 1685 tegen de Brusselse gazettier Adriaan Foppens inspande, heeft de advocaat-fiscaal de opdracht van de gazettier als volgt omschreven : „*Il faut défendre les intérêts de Sa Majesté et détruire les faussetés que les voisins débitent et font glisser dans leurs gazettes. Elle (la gazette) sert pour relever la gloire de la monarchie et les armes de Sa Majesté. Elle sert pour publier aux peuples ce qu'on désire qu'ils sachent*” <sup>53</sup>.

Naast de dienende functie, die de gazettier t.o.v. de vorst wenste te spelen door diens zegeprelen aan zijn onderdanen kenbaar te maken, willen de eerste kranten zich ook reeds kwijten van hun fundamentele opdracht, nl. voldoen aan de natuurlijke weetgierigheid van de lezer. Abraham Verhoeven schreef reeds : „Alsoo daer veel curieuse ende nieuwghierige menschen sijn allen de wereld door...”

In zijn eerste nummer van 27 augustus 1649 zegt de „*Courrier Véritable*” over zijn eigen opdracht : „*il ne prétend rien plus que de satisfaire à la curiosité des gens de bien*”, terwijl de gazettier van dezelfde krant bij de aanvraag van zijn eerste octrooi reeds liet gelden „*que le publicq en a de la satisfaction*”.

Toen Adriaan Foppens, na het overlijden van Pierre Hugonet,

(50) „*dommages par luy souffert durant l'espace de quelques années que le sort des armes tomba à l'avantage des ennemis, pendant lesquelles personne presageant quasi toujours du mal, n'a voulu achapter des Gazettes*”. - Brussel, Algemeen Rijksarchief, Conseil privé espagnol, doos 1280.

(51) „*il ne sera pas inutile à nostre service et à la réputation de nos armes*” - Brussel, Ibidem, doos 1279.

(52) Ibidem, doos 1280.

(53) L. Galesloot : *Mémoires secrets d'Adrien Foppens sur le gouvernement et les affaires des Pays-Bas pendant les années 1680-1682*. Bull. Com. Roy. Histoire, 4e série, t. IV, 1877, p. 578.

in 1667 de toelating vroeg om de *Relations Véritables* te mogen voortzetten, drukte hij erop dat anders het publiek het genoegen zou moeten missen op de hoogte te worden gebracht van wat er in de vreemde koninkrijken geschiedde<sup>54</sup>. Hij voegt er tevens bij dat hij aan de natuurlijke weetgierigheid van het publiek zal kunnen voldoen, want hij beschikt over „*une correspondance fort curieuse en divers pays*”. In zijn nummer van 3 januari 1674 belooft dezelfde gazettier zijn krant te maken „*toujours plus curieuse par les nouvelles qui arrivent incessamment, dont on n'a pas intention de priver le Public*”.

Als de gezusters Graet zich in oktober 1712 voor de Raad van Vlaanderen moeten verdedigen, omdat zij compromitterend correspondentienieuws uit Engeland in hun *Ghendtsche Post-Tydinghen* van 20 oktober 1712 publiceerden, halen zij uitdrukkelijk aan, dat zij „*de onkosten van correspondentie supporteren omme aen de curieuse de voldoeninghe te gheven van te sien wat er in andere quartieren passeert*”<sup>55</sup>.

Opvallend is dat de „koopman”, naar de traditie van de koopmansbrief, voor de eerste kranten een bijzondere belangstelling aan de dag legde en dat de gazettier zelf het belang van zijn publicatie voor de handelsbedrijvigheid heeft onderstreept. Als Maximiliaan Graet op 17 augustus 1666 een octrooi aanvraagt om te Gent een krant te publiceren, drukt hij erop dat „*notabele coopliden*” hierop aandrongen<sup>56</sup>.

#### 4. De inhoud en opmaak van de kranten

Een van de meest kenmerkende karaktertrekken van de krant uit het Ancien-Régime is dat zij over de binnenlandse toestanden zeer weinig nieuws brengt, maar volgeschreven wordt met buitenlandse berichtgeving. Dit had voor eerste gevolg dat de tijdgenoot hoofdzakelijk aangewezen was op buitenlandse kranten om over zijn eigen binnenlandse politiek ingelicht te geraken. Hieruit volgde anderzijds dat de overheid vanzelfsprekend zeer wantrouwig stond tegenover de buitenlandse kranten. Niet alleen lokten deze buitenlandse kranten reacties uit bij de Spaanse overheid, maar anderzijds hebben ook onze eigen gazettiers, die overwegend

(54) „*le Public alloit estre privé de la satisfaction de scavoir ce qui se passe dans les royaumes et pays éloignez*” - Brussel, Algemeen Rijksarchief, Conseil privé espagnol, doos 1280.

(55) Gent, Rijksarchief, Raad van Vlaanderen, Processen, 4e reeks, nrs 9660-9661.

(56) Brussel, Algemeen Rijksarchief, doos 1279.

buitenlandse berichten opnamen, bij andere regeringen heel wat reclamaties uitgelokt <sup>57</sup>.

De belangrijkste redacteurs, die in overgrote mate de krant vulden, waren dus de buitenlandse correspondenten. Dit is zo waar dat de Brugse gazetier Nicolaas Breyghel als ondertitel van zijn krant gebruikte: „*Inhoudt van bysondere Brieven dese Weke te Brugghe aengebracht*”, en de Brusselse gazetier, Pierre Hugonet, op de titel van zijn krant „*Relations Véritables*” als ondertitel volgen laat „*Extraittes de diverses Lettres et Avis*”.

In de Spaanse Nederlanden waren de gazetiers uitsluitend op Katholieke correspondenten aangewezen en zij waren dus verplicht vooral een beroep te doen op de postmeesters van de Habsburg-Spaanse internationale postdienst <sup>58</sup>. Bij de aanvang van zijn octrooi op 20 mei 1635 <sup>59</sup> drukt Martin Binnart er op dat hij over Katholieke correspondenten beschikt te Wenen, Keulen, Hamburg, Frankfurt, Munster en Parijs. Uit zijn rekwest van 1648 <sup>60</sup> blijkt uitdrukkelijk dat de meesten van zijn correspondenten inderdaad „*maistres de postes*” zijn.

De vergoeding, die de gazetiers aan deze correspondenten moesten betalen, behoorde tot hun zwaarste uitgaven. Als Frans Foppens op 28 september 1679 <sup>61</sup> overheidsmaatregelen vroeg tegen de onwettige concurrentie van andere Brusselse drukkers, noemt hij na elkaar als voornaamste posten van uitgaven op: „*correspondance, port de lettres, impressions et papiers, outre le grand nombre de Gazettes qu'il est obligé de distribuer gratis*”.

De opmaak van de krant stelde voor onze gazetiers uit de tijd van de Spaanse overheersing geen grote problemen. Zij hadden helemaal geen redactie-secretaris nodig om uit te maken welk belangrijk politiek of sensationeel nieuws op een respectabel aantal kolommen op de eerste pagina moest verschijnen. De krant van onze 17e eeuwse gazetiers verscheen meestal op 2 of 4 pagina's, elk van één of twee kolommen. Niet het belangrijkste nieuws werd eerst geplaatst, maar wel het oudste nieuws, dat meteen van de verst-afgelegen plaats herkomstig was. Hierop volgden nagenoeg in volgorde van afstand en ook met minder verouderde data de

(57) Wij wijden hierover niet verder uit. - Cfr. Brussel, Algemeen Rijksarchief, Conseil d'Etat, bundel 1846.

(58) Naast de zg. „*Buchhändlerzeitungen*”, die door individuele boekhandelaars in Duitsland werden uitgegeven en dikwijls protestant waren, waren de „*Postzeitungen*”, uitgegeven door ambtenaren, verbonden aan de internationale post van de Tassis, katholieke kranten. Het is in de kringen van deze postmeesters of ambtenaren van de internationale post dat de Spaanse gazetiers hun correspondenten moesten zoeken.

(59) Brussel, Algemeen Rijksarchief, Conseil des Finances, bundel 265.

(60) Ibidem, Conseil privé espagnol, doos 1280.

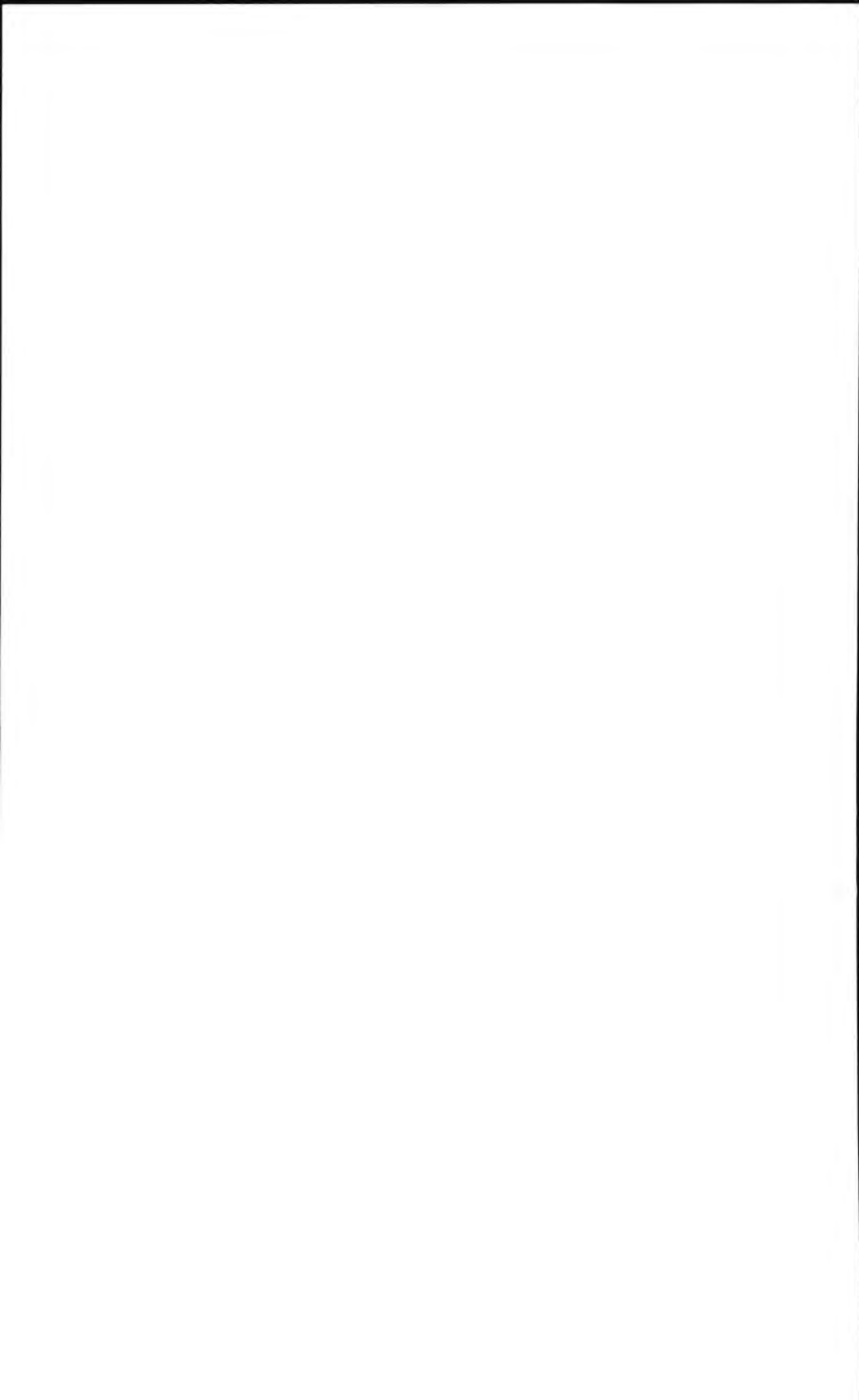
(61) Ibidem, doos 1279.



andere berichten en de krant sloot meestal af met berichten uit het binnenland, die dan ook het dichtst aansloten met de datum waarop de krant van de pers kwam.

Deze korte mededeling over onze „Eerste gazettiers en hun kranten in de Spaanse Nederlanden” had niet de bedoeling het onderwerp volledig te behandelen. Wij lichtten slechts enkele hoofdzaken uit een meer uitgebreid dossier, dat wij nog hopen te kunnen aanvullen met het oog op een omvangrijker publikatie<sup>62</sup>.

(62) Dit is de tekst van de voordracht, gehouden op de Plenaire Vergadering van de Koninklijke Zuidnederlandse Maatschappij voor Taal- en Letterkunde en Geschiedenis op zondag, 15 maart 1964.



# VVekelijcke Tijdinghe. Num.

## I T A L I E N.

VVt Roomen 26. Mey. 1629.

**H**ier is een Courier van Milanen naer Napels ghepasseert om het af-baeren van de soldaten te verhoorden / om dat hi accoozdt met Mantua in het Hoff van Spagnien op sekere conditie gheratificeert / ende men in Italien tot ruste gheneghen is.

De Coninck van Spanckryck was van meynige ontrent Esia welcke plaerse niet verre van Sola is ligghende / een stetch Casteel doen maken / om het sekere te ghebruycken tot een Arsenael van alderhande Amunitie ende Crighstrustinghen / maer sal belet worden.

Het leste accoozdt ende Pardon / waerich de Coninck van Spanckryck den Hugonotten verlicent hadde / is ghebraken / om dat de Coninck niet en heeft willen verstaen tot de Capitulaten hem van de Hugonotten gheproponeert zijnde / maer hy heeft 12000. manne met veel gheschut ende Amunitie ghesonden naar Nismes, om die selve plaerse te belegheren / welck de Hugonotten van die quartieren verstaende / hebben hun goetwillighlych overgegeuen. Oock hebbe die van Castres ende Montauban door hunne Gedeputeerde selst aen den Coninck doen presenteren / maer den Hertoghe van Rohan ende die van Nismes en willen hun niet overgeuen / so langhe al sy hun defenderen sinnen.

Noch vvt Roomen 2. Junij.

Met eenen Extraordinaris van Milaan verstaet men / dat de Edelman / die nae Spagnien ghesonden was / wederom t'huys ghecomen is / met antwoorde / dat de Coninck van Spagnie de stadt Mantua ende het Monferraer niet meer molesteren en sal / op conditie / dat de Coninck van Spanckryck sal de stadt Susa aen de Hertoghe van Savopen restitueren / ende alle het Crighsvolk tot Italien weghvoeren / latende de saecke tot mynelijck decisie van den Keyser / die welcke daer opper Leen-Heer ont is.

Acht Galepen van Biserta met vyf Pregantini hebben in de zee de hoofde Galepe van den Prince Doria bevochten ende op staende gheiaecht / maer het volck ende al dat daer op was is ghesalveert.

Van Spagnien hebben wy / dat den 5. dagh Ides de Prince Do Carolo by Procaccia van den Coninck van Hongarijen syn suster Doona Maria ghetrouwt heeft.

Wt Trier van den 25. Februarij.

**D**en Coninck van Dancrick met den Cardinael Richeieu ende het gheheel Vojs is van Metz verbrocht naer Parys / ende de Francoysen verloopen seer / principael den Soelboom : soo dat den Marquis de la Force qualijck by een heeft sebben duysent mannen op dese quartie. en / de welcke oock daghelijck meer ende meer smilten. Al de werelt is verwordent soo hier als in Dancrick over dit subijt verreck vanden Coninck / ende gheeft aen ons volck goote cozagie / ende sal vrecken den moetwille van die van Sweden / als nu niet meer hebbende den rugge van Dancrick daer hy hem meest op betrouwde. sijn spreect seer differencelijck van de gesontheit van den Coninck vā Dancrick / ende men houdt dat hy om sijne ghesontheits wille is van hier verbrocken / ende om de trouwelen die hy vrees binnen Parys ende andere quartieren des Rycks. Den Cardinael Richeieu en abandoneert den Coninck niet mits hy vrees den voet ghelichte te worden dooz den Teghelbewaerder ende andere. Een peghelijck in Dancrick begint om te sien naer de opghaende Sonne. Die van Straesborgh hebben plat af gheuepger aen den Coninck van Dancrick hem te nemen dooz protecteur.

Wt Weenen van den 10. Februarij.

Den Cancellier van den Ceurovst van Beieren is hier oekwess hy sijne Keyserliche Majesteit ende aen de selve satisfactie ghegeuen van de ghetrouwicheit ende ghoeden wille sijns meesters. Den Coninck van Polen heeft doen lichten tot dienst van den Keyser twintich duysent Peerden / de welke sijne Keyserliche Majesteit heeft versocht albaer noch te houden tot op het eynde van Meert oft tot het beginsel van Apzil / wanneer de selbe sullen ghemployeert worden dooz Friedland / naer ghelegentheit / tegen Sweden oft Sachsen.

Wt Ceulen van den 23. Februarij.

Den Coninck van Sweden / heeft niet alleen aen de Princen van de Catholique Lige / maer oock aen de Magistrat descher Stadt soo onredelijcke artuculen van Neutrahept gheproponeert dat alle de Gasselen ende Ghemeynte in vastelijck zijn ghesolueert ghoet ende bloet teghen den selven te waghien. Tot welken eynde den Raedt alhier heeft opghenomen over de neghen duysent mannen / ende versocht aen de Serenissime Infante tot Brussel / dat sy souben willen sepunden renen Legher onder de besien van Ceulen soo verre den Coninck van Sweden soude beghinnen nederwaert den Rhijn af te comen. Ende onder andere soo is den Marquis van Sainct Angel met sijn Italiaens Regiment ende eenige andere Croupen aenghecomen op onse

Frontieren / ende de reste van het wy verstaens bliuen legghen om Maestricht / ende andere quartie

Wt Amiens van den 24. I

Binnen Parys is groote alteratie volck ende men seght dat op verckerdieren vrandsticherie is gheschiet / en daerom den Coninck hem heeft gebaest. Parys te keeren. Wy sijn hier oock in groe vrees / als oock op alle de see russen / ende de Frontieren worden met volck beset / vande quis alhier doet achterdencken hebben. Men seght dat den Marschal Marillac vgebangen ghebrocht naer Parys / ende dat y perackelijc loopt van den lijve. Den Hertoghe van Guise is noch by den Hertoghe van Florentien / ende en is niet wel te vreden over het quaer tractement ghedaen nu cozts over den Hertoghe van Lozeppen / ende aen andere Princen van het selve Hups. Wy vrees seer alhier van een inlandsche Oorloghe / te meer om dat wy oock niet wel en staen met Engeland / mits verckerden arresten van Engelsen goederen nu cozts ghedaen binnen Kohnen ende elders.

Wt Weenen van den 12 Februarij.

Den Hertoghe van Friedland heeft nu op de beenen ontrent 70. Regimenten / ende sal cozts int velt trecken tegen de Nederland. Men seght dat den Hertogh van Vereen sal over leveren aen sijn Keyserliche Majesteit allen de Stede ende Fortressen vanden Opper ende Neder Dals / eyde dat aen den selven Hertog in handen sal ghesiet worden een deel van Opper Oostenrijck tot dat hy sal gheremboursseet sijn van alle sijne verschoten penningen.

Daer comt daghelijcks groote menigte van volck alhier aen soo uyt Polen, Hongarij Croaticien, Siemareck, ende andere Landen / midts het goet tractement welck sy sijn verwachende van Friedland.

Wt Brussel van den 6. Meert.

Den Marquis de Santa Cruz is met Graeff Ian van Nassau, Don Carlos Coloma, Fray Lelio Brancatio ende meer andere principale persoonē over Leiden ghetrocken naer Maestricht om oyde te stellen over den Legher naer den lijn treckende.

Ende alsoo men verstaet dat den Coninck van Dancrick is getrocken naer Parys oft Fontainebleau, ende dat sijne Croupen op de Frontieren van Lozeppen ende Dancrick sijn ghesmolten op ontrent seuen duysent mannen / dat oock den Swede allen sijn meeste force sal moeten opwaerts sepunden tegen Friedland ende Dappenhayn; dat oock die van Ceulen ghenoech van volck / amonitie ende victualie zijn voorsien: soo sal apparentelijck een deel van den legher wederom keert naer Zabandt oft elders naer de occurrentie van saecken / te meer om dat men verstaet dat



# Extraordinaris Post-tijdinghen des Iaers 1635. den 8. Iunij. No. 14.

Wt Napels vanden 10. Mey.

**O**ffen Dierop alhier heeft Hof bar-  
quieren naer te armade sijn com-  
pagnien boetgesellen/ om de Co-  
munitijcke armade te verstercken/  
die dese wecke boer/ en zee heghen/ niet  
toetende wraese hueren/ om's meenen sul-  
len/ bestaende in 36. galleyen/ ende 16. oor-  
loeschepen/ geladen met 1000. Spaensche  
sulbaten/ 1000. Siciliensche / ende 4000.  
Napolitancn/ daer hem by voerchen zal den  
Generael Gazta met zyn galleyen / ende  
den Marquis de Santa Cruz met zyne  
armade.

Wt Straesborgh den 14. Mey.

Hier comt tijdinghe dat den Hertoch  
van Loepnen na die groote victorie die hy  
ghelade heeft onder den legheer vanden wa-  
reschal de la Foree wederom op een nieu-  
gheslaghen heeft een conuon van byz regi-  
menten / de selve regimenten gheheel in  
roude gheslaghen / het ghele datter by  
traag wafende booz twee maanden gatie  
voort Franse legheer/ de wozes ende alle die  
ammunitione becomen.

Wt Duyck vanden 1. Iunij.

Den Franzen legheer hont hem hier vont  
om 1. orschul / ons hier makende een seer  
groot besiet/ waer van hier eynde verbat  
is ghedaen dat niemant vanden onsen en  
mach gaen soetelen int legheer. Comen  
daghelijck wat halen mee conuon / maer  
vanden heel sober/ soo dat nu teghentwooz-  
dich int legheer elck punt boozes cost sijn  
suphero/ eno/ soo allen byzres naer abbe-  
nair. Steruen der seer veel van hunger/ loo-  
pande met 60. 70. 80. stiens werch/ 300 dat  
het legheer zeer ghecompen is / zinde zeer  
slecht volcken / qualijck ghearmiert heb-  
bende de ruyterij seer slechte pceden/ die da-  
ghelijck noch veel slechter wozen / dooz  
manghel van boertracit/ gherampeert zyn  
de russen Lypak ende Mastriche/ daerder  
veel hier ende daer een de zanten trozde  
dootgheslaghen. Ende heeft den Gouver-  
neur van Namien heeft een dese loopers  
ouer de 5000. ende eertelike honderden  
paspoozt ghegeven/ sonder die ghne die nae  
andere quartieren berloopen.

Wt Gulch vanden selven ditto.

Hier hebben wy boven ons ordinarijs  
garnisonen noch 1000. mannen ingeregen/  
soo dat wy nu niet meer en byezen. Co-  
mende hier tijdinghe dat den Generael  
Sallas by Andernacht ober den Rijn is ge-  
passeert niet eenen seer machtighen legheer  
te boer ende te pcede.

Wt Mazeyck met de laeste brieuen.

Hier come tijdinghe dat den Franzen le-  
ghet beflaet te marcheren/ soomen vermoep  
naer waert na Liere/ rond toe / want zyn  
niet langher houden en comen daer zy tot  
noch, toe ghelaghen hebben.

Wt Luxemborgh den 1. Iunij.

C. 28. ende 29. passato quamē die Frā-  
sofsa met eenen legheer van onkent 7. a  
8000. man naer Verbuyn/ het sechen datse  
naer lande van Trier wilden comen/ maer  
naer dat wy tijdinghe becomen / trecken  
naer Loepnen om hem by de verstroepde  
conuon vanden Mastrichal de la Foree te  
voeghen / om te beletten dat den Hertogh  
van Loepnen gheen boozdere emulie en  
doe / want hy daer ghelickelijck boozsgaer.  
Waar van op gisteren zyn hier ingebozche  
14. genangen Franconsen/ waer oiter 7. oft 8  
Gruuen ende Baroenen zyn/ die den Gra-  
ve van Embden gheleuert zyn / ende in be-  
waenisse ghenomen / die wel sullen te pas-  
com n te gghens eenighe van onse gheban-  
ghen in.

Den Conuict van Byzantisch was tot  
Nepens ghearmiert / om seluer mede in  
Loepnen te trecken / maer hy is subprilje  
steel ghetwozden ende te rugghe gheleert/  
men seyt wederom eenighe vergaderinghe  
van legheer onkent Mastriches ghemachte  
wozde vande Franconen.

Wt Duykercken vanden 3. Iunij.

Die 12. Coninx schepen die onstant  
hier wt ghebaren waren naer Spaign-  
niet zyn ghelickelijck wederom gecomen  
mede byenghende een groot deel van  
Spaigniarden fracy volck ende 200.  
rossen met silber / mede booz seker tij-  
dinghe referrende dat de spaensche  
vloete seer rijckelijken aldaer inco-  
men was gheschat op 17. milhoenen  
waer van men den sefer meeten eersien  
allen particulariteyt sal laten weten.  
Legghende wederom 6. andere gemon-  
teerde Coninx schepen onder tshuere  
ken om met die alder eerste occasie wt  
te baren / daer naer septuēen datse wt  
ghebaren zyn.

Welcke boozs. blote van 12. schepen  
wozde ghewacht van 14. Staetsche  
Oorloghschepen/ ende 5. oft 6. Fran-  
ce om die te attractueren / maer siende  
de selve soo ghemontert derfden niet  
en boozt comen.



Hoogh-Duyſchlandt.

Vyt Inſpruck, den 26. Meert.

**H**ier worden dooz ſebel vande  
Deyſch-Hertoghinne groote ge-  
reſchappen gheinaeckt / om  
een heel magnifique torbaert te  
houden ouer den Keijſer Ferdinandus den  
Ezelen / zijnde oude ghegheuen / dat op  
den dagh / als de torbaert ſal ghehouden  
worden / alle haere onderſaten ſullen in  
het conſijſijn / oft een minſten hun laten  
worden in den Dienſt die als van dooz het  
ghehele Landt ſal ghebaen worden.

De Deyſch-Hertoginne ſoude bzieuen  
in Straken onſanghen hebben / waerinne  
vermeldt werde / dat de Spaeniſche kun-  
ten het Valtin hadden meeter ghe-  
mechts / ende dat de Francoiſen / die nu  
ſer wepnigh ghetworden zijn dooz ſterke  
ende andere ongheliken / hun met hun-  
nen Overſten den Hertogh van Rohan  
waeren begreunde in het ghebiedt vande  
Benetiaenen. Ende ten waert / dat de  
Wijſe voorſienighyde van den overleden  
Keijſer wel by ſichs beſien hadde / met  
gode ſterck garniſoen in het Landt van  
Enoul teghen de Benetiſche frontieren te  
legghen / ſouden nu wel lichtelyc de We-  
terlaenen dooz den Hertogh van Rohan  
quaerſups tot den naem van Waerckryck  
haer niet teghen conuen attenteren / want  
ſe daer alghis een benijndende oogge op zijn  
draghende.

Wyeuen van Milanen bzochten / Lat de  
Herren Ghebeputerde van wegghen des  
Hertoghdoms van Milanen tot den naem  
van Sijne Catholyſche Maieſteye van  
Spaignen / om naer Ceulen op de Wye-  
dens tractatie te ryſpen / verſtoruen waer-  
ten / inder dat de ſelue reyse geſchoyft was /  
om dat den eenen daer van onder toeghen  
gheſtozen was / ſoo dat het wederom een  
poos tijds ſoude aenloopen / eer een an-  
der in plaetſe geozdenmeert ſoude worden.

Vyt Lypzigh, den 4. April.

De Sweediſche hielden hun noch by  
Torgou in hunne ſoznſtration / onder tuf-  
ſchen marcheren de Ceur-Sachſiſche ende  
Keijſerſche ſer voozſichtighdyck om hen-  
larben alle voozdeel af te winnen : doch  
werde gheſepdt / dat Kanner hem in per-  
ſoon ſoude naer Hal ghetreteret hebben /  
om by rydes / in dien ſijnen legheer ſoude  
de nederlaghe hebben / tot den ſtof te we-  
ſen. Daer is groote menighe van poe-  
der / boilen / grenaden / gheſchut / &c. naer  
onſen legheer ghevoert / om nuweers af ghe-  
bierck te hebben / ende ouer al zijn Com-  
miſſariffen tot om d'amonite op te coo-  
pen / waer tot ghelde ghevoegh by de  
werck is.

Vyt VValtershausen, den 6. April.

In deſe quartieren zijn veel Keijſerſche  
troupen comen hun quartier nemen / ſoo  
dat het vooort ſer ſchaers om erghen is /  
want de vorten ouer al meſtendeel ver-  
loopen / ende niet en willen verwachten  
den overlaſt vande ſoldaten / gheproeft  
hebbende / wat lyden ende noot hen tot  
anderen tijden daer dooz onſtaen is.

Tot Ordorff, Armbadt, Linenau, ende  
ſoo vooztes nae den Saeltroom op light  
het oock vol volck / de welcke ten deele ghe-  
comen zijn tot Bohemen dooz Woulandt /  
ten deele ouer den Suringher-waldt toe  
Dranckenlandt. Waer toe alle deſe machte  
aengheſien is / woort ſer beſchepdenlyck  
ghediſcurreert ; doch is de meete opinie /  
dat het op Erfortel ghelben ſal / alwaer de  
Sweediſche condris om de ſtadt ſer groot  
quadeit ghebaen hebben / daghelycks met  
troupen weloopende / ende naer VVymaer,  
Gorhe, ende Naumborgh het landt af-  
ſtroopende / hoe twelſp nu niet meer tot en  
comen / dooz dien dat de Keijſerſche condris  
om liggende ſulcks henlden beſteten.

Vyt Fulda, den 6. April.

Maendagh leſleden zijn hier ontrent  
ghearrueert eenighe Keijſerſche Commiſ-  
ſariffen / met gelde / om de ſoldaten ouer al  
te betalen / welck oock ſoo gheſchiet is.

De Keijſerſche honden hun meſten deſt  
in de quartier van Caſſel / ſoemen ſeght /  
ſouden ſy Melander met eenighe Hollan-  
deſe verwachten / ſende dat hen het onſet  
van het caſtel Hermentſeyn niet ſuccede-  
ren en wil. Wat daer van is / ſtaet te ver-  
wachten.

Nederlandt.

Vyt Dieſt, den 13. April.

Wy en waren niet beter / oft hier in deſe  
quartieren ſal eer een maent rijde eenen  
legheer van 20000. oft meer mannen by  
een gebrocht werden / om den vijandt daer  
mede aen te laſten / de welcke ſoo beſchep-  
den aduſen medebzenghen / hem nu niet  
al te wel gheſelt vande om groote aſſiſten-  
tie te doen. Tot ſulcken eynde is alghes  
alterde een groote menighe van alder-  
hande prouide / powder / biſcrupt / &c. in-  
ghebrocht.

Die van Maſtricht en hebben het lande  
ſedert eenighe daghen niet weloopen ende  
ſtroopen niet laſtigh ghevalen ; ſoo men  
preſumeert / tot vreeſe van onſe troupen /  
de welcke allenghſt ken beginnen ſtaelue  
ende ſtaelker te worden.

De Hollanders hadden betrouwen / dat  
een Conſop van Bruſſel op Namen, ende  
van daer op Lunenburgh gaen ſoude /  
waeren ouer ſulcks wel in 300. ſtate op

uyt verscheide ghewesten. Gedruet den 14. Martii 1637.

Insonder wy bysondere Zeyting dese  
Wetste te Brugge aenmechtich.

Wt Rome den 11. Febr.



Wt Rome den 11. Febr. **W**er is een overgroot bidd-  
schepe get. mit aber de verkie-  
dinghe ende kopinghe banden  
vanden Coningh der Rome-  
nen: gheschiede ende werelt  
heit met upmerckelike bynghe-  
rechenen laten vlgken: de sel-  
be sijn ten hoogsten aenghemeten te wesen.  
Der wisse men el. ghemerke danclegginghe  
ghedana heft na den lat-langh. Te Deum  
laudamus, hebben daer teghenwoepigh ghe-  
meest vuer-en-wintich Cardinalen: alle de  
welcke den Cardinael van Capopen ten mid-  
dagge ysonent heft te gast gehouden. Wel-  
ken Cardinael boven dym noch heft geghe-  
ben vof-en-estlich roonen tot byp-  
schen eicke van bytlich jonghe dochters, ende  
byp vagghevang) am alle de armen der Stadt  
Romen een mill. Gode ghebelte toegestiert.  
Dijn voflyghheit leks heft ter seiber oplicht  
ene treffeliche aen-redeninghe ghedaen inde  
booyluchtighe vergaderinghe der Alderupe-  
schepmeester. Welken Cardinael: by mensche-  
ghedochtenisse en is binne-donke noyt ghe-  
blecken zoo goud mere-voort van dighschap  
ende ghemercken. Also den Hertogh van  
Bavaria sijn-lesien epodelike vergheliecken  
heest met den Coningh van Spanjen; heest  
den Paus hem oock weder-ghelggheden de op-  
ghelichheit baer / ende her bytliche ghemet der  
ken-goederen / de welke sy bande Roomse  
kercke houdt. De Fransosen sijn qualche  
te byden ober de vermeide verghelichinghe  
van Parma ende Spanjen, ende en wert booyt  
oiet meer van wat hout yglen maken / om de  
ooyloghe in Italien booyt te lerten. Den War-  
schalch van Creki verstaermen oberulck na  
den Coningh gesonden te hebben om niemte  
ordinancie ghemercke de booygaende (welcke  
was / de Stadt Placence te ontfetten) mer de  
byde-maekinghe vanden booynoenden Hert-  
oghe / te vergelcke is. Onder de Franschen is  
groot ghebyrck van leestoghten: vele der sel-  
ber oberulcks verloopen / ende nemen sijn  
by de Spaensche.

Wt Wien den 23. ditto.

**O**p ghister den twee-en-twintichsten dach  
maent is alhier aenghekomen den Koningh  
Kepler / met de Keiserinne sijn huyl vruwe  
acht daghen naer het overvlieden sijn vader.  
Den Hertoghe Leopoldus Willem in  
vier ofte vnf vanden kerghs-volck is hem te  
ghemoete gherocken. Wt den selche gaende  
sijn sy / sonder enigghen pryche ofte ghebar-  
doog het upreke van de Stadt in het Hof ghe-  
kommen. Welken Walten-abont deur is alhier  
ghewerck ene grootte sille / ende in aller aen-  
licht rouwe ende boefheye: daer was een o-  
penbaer verbodt ghedaen: dat niemant hem  
en soude verhoorden: eenigh spel / orck / ofte  
ghenoeghte te bydghen / tot darter ander op-  
de soude volghen. Des overleden Keplers  
testament seght men geopent te wesen / in het  
welcke booyt al verlostet wort de verhoorde

ringhe ende handt-houdinghe van het R. Ca-  
tholike ghelooft: booyts alre de Landen ende  
Bycken sijn toeghelept: naer ghewoont de  
booyluchtighe stammen ende hupien, arden  
audikken sone Kerbmanndis den verden-maer  
aen sijn achter-ghelaten weduwe de Keiser-  
inne is belet ten treffeliche ende eerliche ender-  
houdt; ende aende andere kinderen den Hert-  
oghe ende Hertoghe-herzoghen is ghelaten  
het oberulck. Den jonghen Kepler sal sijn  
Hof booyten ghemerckelike houden te Brug-  
ge / ende sijn vofder Leopoldus sal oer  
wieren ende de Welsch-volck Landen re-  
gieren.

Wt Wuresbourg den 18. ditto.

**R**aedemaet de Keiserliche onder de Welt-  
obercken Gatsfeldt ende Costen / ingenomen  
hadden de Stadt Zena (de wlegh van Watten  
Luther) soo hebben sy de Dwerliche Regg-  
obercken Zelle ende Stralhan van haer ver-  
driegen: de welke als ghelagen vlichtender-  
wlegh sijn na Raumbourgh spoemde sijn op  
den achtlienden ende neghtlienden deser  
maent / by onse Kuyperge onder wlegh achter-  
haelt / ende teemomme ter neder: ghehaeren.  
Ophertulcken heest der Darenaren Opper-  
vof-heere Altsingh / met den vpkant van de  
Keiserliche / wederomme verobert de Stadt  
Cappont. Under vooghen dat aen der Dwer-  
likeren Opper-vof-obercken Jan Danner  
afgeschoten sijn alle warghen om te ontvluch-  
ten: die wlegh / hoewel sy in de belegeringhe  
van Leylich met een Falconet ghehoeten  
is inde welke aen sijn Opper-wacht mee-  
ster oock een been afgeschoten is; heest sich  
etewel met sijn heyl-egher: verheben na  
Lutzen / ende staer daer sijn hooghste gheluck  
te mgefen warghen; waer van wy 'allre we-  
de upthomle verwachten.

Wt Meins den 16. ditto.

**O**ber sonninghe daghen is den Sid-mee-  
ster Molant met sijn Croaten gheballen inde  
lant-palen van Fulda; welke Stadt de Delle-  
noers ober sijn aenkomte van selsy hebben  
verlaten. Den selden wlegh is inghegaden den  
Marchyabe van Szana, met acht Regimenten  
ooyloghs-vof: de welke men schijpt dat  
alle-gader in Hedder-Pessen ligghe: zoo dat  
den Landt-groot ghemootlaerck is gtwerck.  
sijn upt ghelichte kerghs hoopen wederom  
in de balte ende sterke plaatsen te ligghe.  
Dus is dooyt den Welt-obercken Jan de Wert  
wlegh hope ghegheben: dat het Gerneste-  
ker / ghebwoonghen dooyt ghebyer van al-  
derhande noodbuysse / haelt sal raoceten ober-  
komen: waer na wy ende alle onse gheueren  
zeer verlanghen. Wy verlaen upt Wepfen /  
dat gheheel Daren-landt inden grondt brooz-  
ben is ende verwoest; hebbende een laetken  
dooyt een rechreridigh ooydeel Gods oock  
ghelmaerck de vruchten der ketterge: die upt  
sijn aerdrich ghesporen-nu soo menigh haer  
aen gantliche ghyntdon boven maten bitter  
ende doobelich sijn ghewerck.

Wt Antwerpen den 11. Martii.

**J**onghste byeden vanden Franckoysschen  
Vof-mrester houden in / dat Jan Danner  
noyt tot ghernen Raenden slaeg en is ghe-  
men / want sy trachden den selden ghebuertich

Pl. 5. — Het eerste bewaarde nummer (nr. 12) van de krant van Nicolaas Breyghel, „Nieuwe Tydinghen uyt verscheide ghewesten”, uitgegeven te Brugge „inde Philips-Stocstrate aen S. Donaes”, dateert van 14 maart 1637 (Brugge, Stadsbibliotheek).

# Le Courier Veritable

## DES PAYS-BAS.

*De Tournay le 31. Aouit.*

**S**ON A. Ser<sup>me</sup> partit de S. Amand le 24. sur l'advis qu'il eut de la marche de l'ennemy du costé de Condé, & à une lieue en deça se logea cette nuit là en campagne avec l'armée. Le lendemain 25. sadite A. arriva en cette Ville; d'où par sa vigilance ordinaire elle envoya promptement les ordres nécessaires pour la seurere des places par delà l'Escaut, ausquelles le poste de Condé sembloit donner quelque accès à l'ennemy: Cependant toute l'armée est dispersée à S. Amand, Quesnoy, S. Gillain, Athe, & Enghien, & aux environs de Bruxelles, & de cette ville.

*De Valenciennes le 31. Aouit.*

**D**Epuis que l'ennemy a occupé le poste de Condé, il ne travaille qu'à le fortifier, & le munir de toutes sortes de provisions. Et cependant il va courant & fourrageant aux environs avec ses violences ordinaires, mais sans beaucoup s'esloigner.

On nous vient de dire, que le Colonel des Croates a esté tué par la garnison ennemie, qui estoit dans le chasteau de Bossu, & que sa mort a esté vengée par celle d'environ 400. fencallins de cette garnison, & par la fuite de quelque Cavallerie qui estoit restée dans le Chasteau, qui par ce moyen a esté abandonné de l'ennemy.

B

De



# RELATIONS VERITABLES,

EXTRAITTES DE DIVERSES  
Lettres & Advis.

*Du 14. May 1650. à Bruxelles.*

L'Imprimeur aux Lecteurs.

**C**es Relations quistent le titre de *Courier* qu'elles avoient usurpé fort innocemment, & qu'elles pouvoient posséder de mêmes, si ceux qui le leur envient étoient moins critiques; N'attendez pas, Lecteurs, que l'on vous donne ici des raisons de ce changement, qu'on ne vous soit dû; parce qu'il n'y en a point de bonnes, & que l'Auteur n'est pas d'humeur à vous apprendre les mauvaises qui l'y obligent; Sçachez seulement, que la qualité de véritables, est celle que ces Relations ne cederont jamais, Et quoi qu'elles soient aussi maltraitées que bien reçues, elles la soutiendront avec fermeté aussi longtemps qu'il leur sera permis de vous entretenir.

*De Naples le 9. Avril. 1650.*

**L'**Elû du Peuple a ordre du Viceroy de faire faire grâde quantité de biscuit blanc, d'ôt il en est déjà arrivé de Palerme un vaisseau tout chargé pour le service de la flotte, Aujourdui on a mis en mer une nouvelle galere, & on espere qu'au plûtôt on en mettra encor une autre, Cependant on comence d'embarquer l'artillerie avec tout son train sur les vaisseaux qui sont déjà prêts. Doni Jean Battiste de Montfort President de Trani a été confirmé par le Roi pour 3. ans au commandement des armes de cette Province là. On a aussi nouvelles que sa M<sup>te</sup>. a déclaré Grand d'Espagne Don Bertram de Guevarra Frere du Viceroy, Et Don Fernando de Moroa Regent

O o

de

## S P A G N I E N.



**M**orid 13. Cuffte. Onse Miniſters ſijn particulierlyck gheoc-  
cupeert om by een te vergaderen  
grootte Sommen van Penningen,  
tot onderhoudt vanden Oorlogh  
die wy ſijn hebbende met Fran-  
ryck; daer wy met deſen ordi-  
nairen Poſt van Spagnien Syne Excellentie den  
Marquis de Caſtelrodrigo voor 10 duylent Croo-  
gen Remiſſien ghefonden ſijn; en wordē binnen  
Madrid noch 1. Millioenen ghecontracteert. Op  
alle de Peerden en Koeflen is heel Spanien door een-  
nen Tax gheſtelt, om alſoo te beter Gelt-middelen  
op te brengen. Soo de Franſche gheen voorāer  
Progressen en doen, hopen wy het toecommende  
Jaer war beter in Poituer te welen, om de ſelve te  
connen reſiteren; Daerentuiſſchen laet men hier  
niet naer eenighe middelen te ſoecken; op dat al-  
les mochte by geleyt worden. Den Hertogh van  
Veraguas heeft ordre ghekreghen, om hem, met  
ſijne Vloot in Zee te begheven. Deſe dagen heeft  
den Grave van Caſtrillo permiſſie ghevraecht,  
vande Coninghinne Regente, om af-tant te mo-  
ghen doen van ſijn Preſidentſchap van Caſtilien,  
overmits ſijnen grooten Ouderdom, ende indispo-  
ſitie; maer het ſelve is hem niet gheconſenteert,  
alſoo in deſe Conjunctie van tijt, met ſijnen Raet  
daer noch wilt dienen. Van Cadix aec de Schepen  
des Los Afogues ſeer naer by waren, Oodt ge-  
ve dat in bekouden Haven moghen commen.

## I T A L I E N.

Genue 6 dito. Het ſchijnt dat de Hoſtillkeerten  
op de Middelaerſche Zee oock begrinnen; alſoo de  
Franſche Galliepen / een ſchijp van Mayoque  
ghenomen hebben / gheslaeden met Olie. Die van  
deſen Graer hebben een Galliepe aciden Cardinael  
van Vendosme toe ghefondē om hem naer Mac-  
ſellen te Tranſportieren. Den Hertogh van Tur-  
ſu ober eenighen tijt van ſijneel of geboeren met  
eentighe Gallieren met Soldaten / ſij tot Barcelona  
gheluckelijck ghearriveret. Van Napels; dat den  
Oorlogh teghen de Franſche aldaer ghepubl reert  
was; en door Orde van het Hof van Spagnien;  
is oock abſolut verboden alle Coꝛreſpondentie en-  
de Communicatie met de Franſchen. Van Milaan  
Wat den Gouverneur geſchuldeert heeft naer Na-  
pels te ſenden den Belmreſter Joſſiam om te ont-  
fanghen de Somme van 150. duylent Croonen;  
en 40. duylent ter maerdt die den Diceroy aldaer  
gheduerende den regher. boordighen roſtant / vol-  
ghens de Orde van Madrid ghecomen / ſal moe-  
ten op brengen: Ende om het Keyſer-Beick te  
meerder te doen aen waſſen / heeft men niet alle-  
en ſigheeroepen, die bood deſen den Graer gheſent  
hebben / maer oock alle de Bandieren / indien ſp  
maer Areyt niet haer capſ konnen maken. Daer  
is oock een Ghebedt van weghen de Magiſtraet  
tot ghepubliceert; met het welcke den tijt van  
een ſpand gheſtelt is; een alle die Aenen heb-  
ben onder deſen Graer, en den Edt van ghetrau-  
toghheit te doen aenden ſitruwen Conincs Carol  
den vierden / op pene van Conſiſſeerie van alle  
hoere Aenen. Den Hertogh van Saboya con-  
ſultert booyt te gaen in het beſieken van Per-  
ſijl, en alſoo by oock vādere Frontier-plecken

heeft beſiekeret; gheeft oecroſie om te va gheſent  
gheloooben / ofte bel met Waerſtech maerſie Coꝛ-  
reſponderen. De Cononien van den Aoyſeſe  
endes Pantel ſij hebben Orde ghekreghen om  
200. Peerden / en twee Regimenten Aljuarbiereſ-  
te liegen, heſſens noch 6. Compagnien / om leſen  
Graet te helpen beſiehermen. De plaecſt Florora  
Walenza ende Pabarra ſijn met nieuwe beſie-  
tinghen beſiekeret / en ſullen eitelghe Compago-  
n en te Boet ende te Werbe naer alexandrien ghe-  
ſchickt worden. Van Roomen; Dat de Herte-  
ghinne van Chausnes / Syne Keyſerlyckheit heeft ge-  
weert de handen buſſen in't Waerſch Maerſch / die  
met alle beſiekerheit ontfangen is ghecreert / en van  
ditto Keyſerlyckheit verſent met dierſche Bedore Herte-  
ſemen / ende een Duperbe Collette. Den Hertogh  
van Chausnes Extraordinair Ambaſſadeur van  
Waerſtech / heeft ſpandelijck ghearriveret de  
Leben van den Paus. Den Spaenſchen Am-  
baſſadeur maect hem oock gheert om van ghele-  
ken te doen / dat ſoo langhe wt gheſtelt is / van oc-  
caſie te winnen / dat magnificquet te doen; als by  
v'ander toe noch te is gheſchikt. Den Ambaſſa-  
deur van Waerſtech heeft in eene Audiance by  
den Paus obergeheert eenen Dylet van ynen  
Koning / waer in Syne Majeſteit bekē een Con-  
gratulate ober ſyne Pronotte / Syne Keyſerlyckheit  
is bedamkerde, weylens ſene aenghebeden Me-  
diate / rakaude het Verſent met Doyentien van  
Paus heeft de 50. duylent Croonen / die ſp aec  
Republique van Venetien verveert heeft; aenſont  
doen tellen; en op meſch ghevoonderet; tot beſ-  
baeren; van't Gheſente / een byge Communicatie  
an alle de Aenden vanden Kerckelijcken Staat; ter  
contem aen alle de Inwoonderen van ynen Ghe-  
deeren te verhoogen / ſonder ghebligheit te ſijn  
enighe Kercken te betalen / tot herer dierre van  
welcke / by eene Congregate van 12. Cardenulen  
ende 4. Prelaten heeft ingheſtelt. Een groote Nye-  
de / voo den Cardinael Barbarino / den Syne  
Keyſerlyckheit ghepreſentert ſinde / van te 2. gheſen  
aenden Ert Keyſerlyckheit; die by ſien daer woeg  
beſiekerlyck bedandert; en inde plaecſe van Halle  
doen expedieren; waer by de ſelve Keyſerlyckheit  
wert aen een bande Leben vanden vromen  
den Cardinael Barbarino / continuerende alſoo in  
ſyn noot vol-geſen beſiekerheit. Van Venetien;  
dat aldaer Wiſchen garrichter waeren van Con-  
ſtantinopelen / miſande het groot inſaocoyen /  
dat het Ottomaniſche Hoſt is hebbende op den  
grooten Dizer / de byt by met ſoo groten Waerſch  
booy Canada tot naer toe niet tot ghecreert heeft; en  
oock al ober de 10. duylent Maanen daer woeg  
lejoen hadde.

## D U Y T S L A N D T, P O L E N.

Wenen 20. Onghs. Den Baron van Windiſ-  
grats is van weghen Syne Keyſerlycke Majeſteyt  
ghelonden naer het Hoff van Zweden, om aldaer  
eenighe Saken van groote Importantie te negotie-  
ren. Giſteren quam hier Tydinghe, dat de 50.  
duylent Florinen naer Tyrol ghefondē tot be-  
linghe vande Soldaten, onder wegh reinghetst ſijn  
gheweert, door eenen Graef Conza met noch 14  
andere Perſoanen, daer van een Kaeten met 8400  
Florinen wech ghenomen hadden; dan wierden  
vande Landheden vervolgt en 5. stude ſelve by